

L'arquitecte de la imatge

PEP PRIETO

Periodista

Té 40 anys i només set pel·lícules estrenades, però a aquestes alçades ningú no pot dubtar que Christopher Nolan és un veritable autor que ha trobat la fórmula ideal per portar gent al cinema sense renunciar a l'esperit creatiu de cadascuna de les seves obres. Una evidència, aquesta, que el situa a l'òrbita de Hitchcock, que també estava obsessionat per reflexionar sobre el mitjà cinematogràfic en pel·lícules de les que n'esperava un alt rendiment comercial. No és cap casualitat que Nolan, com el mestre, se serveixi de les estructures fílmiques per deixar al descobert els mecanismes de la representació. Aquests que vénen a continuació vindrien a ser els eixos del seu cinema.

1. El relat: una qüestió de punt de vista

Nolan ha dirigit, dèiem, set pel·lícules: *Following*, *Memento*, *Insomnio*, *Batman Begins*, *El Truco final*, *El caballero oscuro* i *Origen*. I en totes elles hi ha un tema transversal que defineix la dimensió conceptual de la història, el punt de vista narratiu; Nolan, però, no el concep només com un simple instrument expositiu, sinó com un joc de miralls que situa l'espectador en la disjuntiva de decidir si el que veu s'ajusta a la seva percepció dels esdeveniments o, per contra, neix d'una dinàmica interna del relat que juga amb les expectatives del públic. *Memento*, per exemple, és aparentment un thriller sobre la desmemòria, però en realitat és una macabra dissertació sobre els perills d'allò que no es diu: el seu protagonista, òbviament, genera empatia en l'espectador perquè aquest creu que participa de la seva desorientació, però finalment descobreix que ha estat còmplice d'una manipulació per ocultar els ressorts del mal. Una mica com el que feia Hitchcock a *Psicosis*, on, en matar Janet Leigh a la mitja hora de metratge, forçava l'espectador a situar-se en el punt de vista d'un assassí a qui atorgava, involuntàriament, el paper de demiürg, Nolan aprofundia en aquesta idea a *Insomnio*, on la immoralitat del policia es confonia amb la de l'assassí que pretenia capturar, o a *Origen*, en què la construcció del relat (el somni) és altra vegada el resultat d'un procés subjectiu que s'identifica amb els dimonis interiors del que mira. Per tant, segons Nolan és la mirada la que significa el relat, però no és menys cert que la tipologia del relat condiona la mirada fins a extrems insospitats. En aquest context, potser l'escena més memorable de la seva filmografia per explicar aquesta idea la trobem a *El truco final*, concretament a la seqüència que el mag interpretat per Hugh Jackman descobreix que la famosa "màquina" per simular el seu desdoblament serveix, efectivament, per replicar éssers humans. No per fer-ho veure: les aparences són, en aquest cas, les portadores d'una terrible veritat.

2. L'heroi i les seves màscares

En una de les seqüències finals de *Batman Begins*, Katie Holmes acaricia la cara de Christian Bale i li diu: "tu ets en realitat l'home vestit de ratpenat; Bruce Wayne és la màscara". No es podria resumir millor. De la mateixa manera que el protagonista de *Memento* disfressa la seva identitat darrera la manipulació autoconscient del relat i el d'*Origen* oculta intencionadament els seus traumes en un espai recòndit de la memòria, el Batman de Nolan és, més que mai, un antiheroi que s'emmascara darrera la presumpta normalitat, és a dir, que l'Home és la màscara i el Símbol s'erigeix en la imatge de la veritat. El cineasta

Nolan ha acabat esdevenint un dels principals reformuladors actuals de l'heroi cinematogràfic, que ha perdut definitivament la seva innocència per convertir-se en el reflex més fidel de les profundes contradiccions d'aquells que s'hi emmirallen. En aquest sentit, identificar-se amb el Batman de Nolan no està massa lluny de fer-ho amb Norman Bates

anava encara més enllà a *El caballero oscuro*, en què el protagonista s'erigeix en el mal necessari resultant del xoc de dos extrems: La Foscor desbocada, imprevisible i anàrquica que representa el Joker, i la Llum frustrada, atenuada i finalment extingida que encarna Harvey Dent. Batman és, doncs, la viva imatge de la tensió que acompanya el gruix de la filmografia de Nolan, resultat del difícil equilibri entre allò que es vol explicar i allò que l'espectador espera veure. Com l'heroi creat per Bob Kane, el director és un Prometeu de

la imatge que lluita per hibridar indústria i creativitat, compromís i comercialitat. Un joc de miralls (un altre!) que recupera a *El truco final*, on reflexiona sobre la dubtosa legitimitat de la forma sobre el fons, i especialment a *Origen*, amb uns personatges abocats a l'evidència que un encàrrec pot convertir-se en el més profund dels malsons. Més enllà d'això (o potser precisament per això), Nolan ha acabat esdevenint un dels principals reformuladors actuals de l'heroi cinematogràfic, que ha perdut definitivament la seva innocència per convertir-se en el reflex més fidel de les profundes contradiccions d'aquells que s'hi emmirallen. En aquest sentit, identificar-se amb el Batman de Nolan no està massa lluny de fer-ho amb Norman Bates.

Un fotograma d'*Origen*, últim èxit del director i guionista britànic Christopher Nolan.

3. El cinema com a metàfora

El cinema de Christopher Nolan és, per damunt de tot, una gran, lúcida i apassionant metàfora sobre el propi cinema. A les seves pel·lícules, els protagonistes són éssers atrapats darrera una màscara (la de la memòria, la de la il·lusió, la d'una placa o la d'un superheroi) que construeixen un relat basat en les aparences i que només troben la redempció quan una idea, la més propera a una determinada veritat, s'imposa per sobre de les altres. Cinema i veritat, identitat i autoria. En aquest sentit, el millor exemple possible està a la seqüència més controvertida de *Origen*: aquella en què Leonardo Di Caprio li explica a Ellen Page com es construeix un somni en una ciutat, París, que es plega sobre ella mateixa. Hi ha una determinada crítica que menysté aquesta escena perquè verbalitza allò que potser quedaria millor intuït, perquè dóna massa pistes de l'engranatge narratiu que fa possible estar assistint a quatre capes de somni sense que mai es perdi la noció de a quin s'està. Però en realitat aquesta seqüència plasma com poques la columna que vertebrava el discurs de Nolan. No és l'arquitecte dels somnis una metàfora del cineasta, un forjador d'imatges amb el poder de fer possible allò que sembla impossible? No és el somni una experiència subjectiva i ancorada en la mirada que té la seva correspondència amb els mecanismes de la ficció? No és la "idea" que Di Caprio i el seu equip pretenen inculcar a Cillian Murphy una esplèndida manera de referir-se al concepte inherent a l'art cinematogràfic? *Origen* és una història sobre l'amor i la pèrdua, sobre la identitat i les màscares, també sobre la il·lusió de l'existència. Una faula sobre la memòria, sobre els pecats del pare i com aquests repercuteixen en els fills. És, en definitiva, el gruix de les inquietuds de Nolan en una sola pel·lícula. Però és, per damunt de tot, una metàfora sobre el propi cinema i les profundes implicacions morals que comporta, sobre les idees, la inspiració, i la necessitat que caiguin en mans de bons arquitectes de la imatge. *Origen* és la culminació del que Nolan ja apuntava a *Memento*: el cinema transcendeix en la mesura de la capacitat de l'espectador per extreure'n el seu grau de veritat. El viatge està ple d'enigmes i interrogants, de paranys i doloroses confusions, però el resultat, la "moral", depèn de qui el percep i no tant de qui l'organitza. Pocs cineastes actuals (només M. Night Shyamalan i David Fincher estan a la seva alçada) tenen aquesta capacitat de generar discurs a partir de les tensions del seu articulat. ■